

การจัดการเรียนการสอนของมสธ.สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน
THE EDUCATIONAL PROGRAMS OF SUKHOTHAI THAMMATHIRAT OPEN
UNIVERSITY FOR INMATES IN PRISONS AND PENITENTIARIES

บุญเสริม หุตะแพทย์

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนของ มสธ. สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่จัดให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน (2) ความคิดเห็นของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่อการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ. (3) จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของการจัดการเรียนการสอนทางไกลที่ มสธ. จัดให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน และ (4) แนวทางการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลของ มสธ. ที่เหมาะสมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ทั้งระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณเป็นนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังที่ศึกษาในระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาต่าง ๆ จำนวน 400 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยใช้มาตรวัดแบบลิเกิร์ต ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง จำนวน 25 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม กลุ่มที่สองคือผู้บริหารของ มสธ. และกรมราชทัณฑ์ จำนวน 5 คน และผู้ปฏิบัติงานจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน จำนวน 18 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และกลุ่มที่สามคือเพื่อนของผู้ต้องขัง จำนวน 10 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกแยะประเด็นและจัดกลุ่มเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย ปรากฏ ดังนี้ (1) มสธ. มีนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกกลุ่ม รวมถึงผู้ต้องขังด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ โดยได้รับความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนด้วยดีมาอย่างต่อเนื่อง (2) โดยรวม นักศึกษามีความเห็นว่าการจัดการเรียนของ มสธ. มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการบริการการศึกษา การบริหารหลักสูตร และการวัดและประเมินผล (3) สำหรับจุดแข็งของการจัดการเรียนการสอนที่จัดให้แก่ผู้ต้องขัง ได้แก่ การบริการการศึกษามีมาตรฐานเดียวกับนักศึกษาโดยทั่วไป มีเอกสารการสอนเป็นสื่อหลักที่มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ และมีสื่อเสริมที่เหมาะสม ให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงได้เช่นเดียวกับนักศึกษาอื่น ๆ รวมทั้งอำนวยความสะดวกในการจัดส่งในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ และมีการวัดและประเมินผลการศึกษาที่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา อย่างไรก็ตาม ยังมีจุดอ่อนบางประการ ได้แก่ การส่งเอกสารการสอนและผลสอบล่าช้า มีข้อจำกัดในการลงทะเบียน และการจัดสอนเสริม รวมทั้งขาดอุปกรณ์สำหรับใช้กับสื่อและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การใช้สื่อทางวิทยุและโทรทัศน์ในเรือนจำบางแห่งยังไม่สะดวก มีข้อจำกัดในการจัดฝึกปฏิบัติบางชุดวิชา นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าเนื้อหาชุดวิชาไม่ทันสมัย เมื่อวิเคราะห์โอกาส พบว่า มีภาพลักษณ์ที่ดีของการเปิดโอกาสทางการศึกษา แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านความสามารถในการแข่งขัน การสร้างสิ่งจูงใจให้นักศึกษาสนใจเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และการสนับสนุนการจัดทรัพยากรการศึกษา (4) สำหรับแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลของมสธ. ในเชิงนโยบาย มสธ. ควรมีนโยบายในการรักษาความร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ด้วยการรักษาจุดแข็งและลดจุดอ่อน ตลอดจนสร้างโอกาสในการแข่งขันให้มากขึ้น และควรจัดบริการสังคมและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นรูปธรรม ในเชิงปฏิบัติการ ควรปรับปรุงระบบบริการการศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดปฐมนิเทศ การจัดสอนเสริม การจัดเอกสารการสอนไว้ที่มุม มสธ. รวมทั้งควรปรับปรุงเอกสารการสอนให้ทันสมัย และปรับปรุงการแจ้งข้อมูลข่าวสาร ใช้สื่อออฟไลน์ (off-line media) แทนสื่อออนไลน์ (on-line media) จัดสื่อการศึกษาและ

สนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้ใช้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาและระดับที่สูงขึ้น และพัฒนาสื่อเสริม ให้เหมาะสมสำหรับนักศึกษาที่ด้อยโอกาส

คำสำคัญ : ผู้ต้องขัง การจัดการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ม.ส.ธ.)

ABSTRACT

The research entitled the Educational Programs of Sukhothai Thammathirat Open University (STOU) for Inmates in Prisons and Penitentiaries has the following objectives : (1) to study STOU distance education programs provided for inmates in prisons and penitentiaries, (2) to study opinions of inmates in prisons and penitentiaries towards STOU distance education programs, (3) to study strengths, weaknesses, opportunities and limitations/threats of STOU distance education programs provided for inmates in prisons and penitentiaries, and (4) to study appropriate approach for STOU to provide distance education programs for inmates in prisons and penitentiaries.

This research employed both the quantitative and qualitative research methodologies. The research sample for the quantitative research consisted of 400 inmates who were bachelor's degree students in various STOU programs. The research data were collected with the use of a questionnaire, and analysed with descriptive statistics including the mean, and standard deviation. The means were interpreted based on the Likert scale. Key informants in the qualitative research methodology comprised three groups. The first group consisted of 25 STOU students who were inmates in prisons and penitentiaries. Research data were collected from them via focus group discussion. The second group consisted of five executives of STOU and the Department of Corrections (DOC), and 18 personnel of prisons and penitentiaries, who provided research data via interviews. The third group consisted of 10 friends of inmate students, who were also interviewed to obtain research data. Qualitative research data were analysed by content analysis of issues and contents classified and grouped according to research objectives.

It is found from the study that: (1) STOU has the policy to extend educational opportunity to all groups of people including people who are inmates in prisons and penitentiaries. This policy is in line with the DOC policy to develop potentials of inmates in prisons and penitentiaries, DOC has always cooperated well and continuously with STOU in provisioning educational programs to inmates. (2) As a whole, students consider that STOU distance education programs are appropriate at a high level on 3 aspects, namely, educational services, program management, and measurement and evaluation. (3) The strengths of STOU educational programs for inmates are as following: the educational services for inmate students being of the same standards as those provided for STOU students in general; the availability of main instructional materials with complete contents and appropriate supplementary media that are conveniently accessible by inmate students; the convenient facilitation of testing service in prisons and penitentiaries throughout the country; and the provision of measurement and evaluation of learning outcomes that meets educational standards; however, some weaknesses still exist, namely, the delays in sending instructional materials and evaluation results to students; some limitations in registration, and provision of tutorial service; the lack of equipment to be used with instructional media; some limitations in the access to electronic media; the inconvenience of utilizing instructional media via radio and television in some prisons; the limitations in organizing practice sessions in some courses; and the contents of some courses being out-of-date. Analysis of the opportunities reveals that STOU has a well-accepted image in providing educational opportunities to all people. On the other hand, there are limitations in STOU's competitive ability, the provision of motivation to encourage students to further their education at higher levels, and the supports for provision of educational resources. (4) As for the appropriate approach for STOU to provide distance education programs for inmates in prisons and penitentiaries, the following recommendations are provided: In terms of policy, STOU should have the policy to promote continuous cooperation with DOC in order to maintain its strengths, to reduce its weaknesses, and to improve its competitive opportunities. Meanwhile, it should organize social services and activities to improve learners' quality in terms of morality and ethics. In terms of practice, STOU should improve many aspects of its educational service system, namely, the provision of orientations, provision of supplementary tutorials, provision of instructional materials at STOU corners, the up-to-date

improvement of instructional materials, the improvement of delivery and communication system with students, the use of off-line media in place of on-line media, and the provision of appropriate educational media and supporting equipment. Furthermore, research studies should be conducted on the possibility for providing graduate education programs for inmates, and for development of supplementary media appropriate for other disadvantaged groups of students.

Keywords: Inmate, Educational program, Sukhothai Thammathrat Open University (STOU)

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หรือ มสธ. เป็นมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ ที่จัดการเรียนการสอนทางไกลระดับอุดมศึกษา โดยใช้ระบบการสอนทางไกล ยึดหลักการศึกษาดลตลอดชีวิต จัดการเรียนการสอนผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง การจัดบริการการศึกษาดังกล่าวเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอาชีพ ทุกเพศ ทุกวัย และที่พำนักอยู่ในทุกสถานที่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา มสธ. ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ต้องขัง โดยได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากกรมราชทัณฑ์ ตลอดระยะเวลาเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา มสธ. ได้จัดการเรียนการสอนทางไกลสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังที่กระจายอยู่ตามเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีนักศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นทุกปี และมีผู้ต้องขังจำนวนมากสำเร็จการศึกษาไปแล้วหลายรุ่น

ในการจัดการศึกษาของ มสธ. ได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังเลือกศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป โดยใช้มาตรฐานการศึกษา การจัดการเรียนการสอน การบริการการศึกษา การวัดและประเมินผลการศึกษา รวมทั้งเปิดโอกาสให้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด คือ มีทั้งผู้เรียนระดับปริญญาตรีตามหลักสูตรของสาขาวิชาต่าง ๆ และการศึกษาต่อเนื่อง (2 ปี) นับตั้งแต่มีการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีสำหรับผู้ต้องขังจนถึงปีการศึกษา 2552 มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว จำนวน 1,261 คน สำหรับจำนวนนักศึกษาที่มีอยู่ในระบบ พบว่า ในปีการศึกษา 2552 มีนักศึกษาในระดับปริญญาตรีในสาขาวิชา 11 สาขาวิชา จำนวน 5,512 คน เป็นชาย 4,861 คน หญิง 651 คน สาขาที่สมัครเรียนมากที่สุด 3 อันดับ คือ

สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ และสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์

นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนทางไกลสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังได้ถูกกำหนดขึ้นภายใต้กฎระเบียบของกรมราชทัณฑ์และข้อจำกัดตามสถานภาพของผู้เรียนเอง ซึ่ง มสธ. พยายามเอื้อประโยชน์ให้นักศึกษาในการศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมหลายด้าน เช่น จัดสอนเสริมในเรือนจำและทัณฑสถาน จัดมุม มสธ. ในเรือนจำขนาดใหญ่ที่มีผู้เรียนจำนวนมาก จัดสอบในเรือนจำทุกแห่งทั่วประเทศ จัดอบรมเสริมประสบการณ์บัณฑิตตลอดจนจัดฝึกปฏิบัติของบางหลักสูตร ซึ่ง มสธ. ได้พัฒนาวิธีการจัดบริการทางการศึกษาขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ได้อย่างกว้างมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มสธ. ยังไม่มีการศึกษาติดตามประเมินผลการจัดการเรียนการสอนแก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานมาก่อน ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนทางไกลแก่กลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ต้องขังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มสธ. จึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนทางไกลที่จัดให้แก่ผู้ต้องขัง ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการเรียนการสอนและประโยชน์ที่ได้รับ ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนของ มสธ. ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนทางไกลที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ต้องขัง และการมีส่วนร่วมทางสังคมในการพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ทางวิชาการและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้ต้องขังให้ผ่านพ้นและสามารถดำเนินชีวิตในฐานะคนดีของสังคม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่จัดให้แก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน

2) ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่อการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ.

3) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่จัดให้แก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน

4) เสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลของ มสธ. ที่เหมาะสมแก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน

3. นิยามปฏิบัติการ

ผู้ต้องขัง หมายถึง บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง นักโทษเด็ดขาด และคนต้องขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง หมายถึง ผู้ต้องขังที่สมัครเข้ารับการศึกษาระบบทางไกลตามหลักสูตรปริญญาตรีของ มสธ.

การจัดการเรียนการสอนของ มสธ. หมายถึง การจัดการศึกษาที่ มสธ. จัดให้แก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต โดยใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล ซึ่งเปิดโอกาสผู้ที่ต้องการเรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความพร้อม ความสะดวก และความสนใจของตนเอง มสธ. ได้จัดบริการการศึกษาบริหารหลักสูตร จัดการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการวัดและประเมินผล

สภาพการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ มสธ. จัดสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นนโยบายการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความร่วมมือ สนับสนุน และการประสานงานระหว่างมสธ. กับ กรมราชทัณฑ์ เพื่อการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ได้แก่ การบริการการศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

ความคิดเห็นของนักศึกษา หมายถึง การแสดงความคิดเห็นของนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในการจัด

การศึกษาระบบการสอนทางไกลของ มสธ. ในด้านการบริการการศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

จุดแข็ง หมายถึง ลักษณะเด่น ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยภายในของ มสธ. โดยพิจารณาจากความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ได้แก่ คุณภาพของการบริการการศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

จุดอ่อน หมายถึง ลักษณะที่เป็นข้อด้อย ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยภายในของ มสธ. โดยพิจารณาจากปัญหาอุปสรรค หรือข้อบกพร่องในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ในด้านการบริการการศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

โอกาส หมายถึง สถานการณ์ที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกของ มสธ. หรือส่งเสริมการดำเนินงานของ มสธ. เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง

ข้อจำกัด หมายถึง สถานการณ์ที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกของ มสธ. ซึ่งเป็นส่วนที่ มสธ. จะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือจัดให้หมดไป เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เรือนจำ หมายถึง สถานที่ควบคุม กักขังผู้ต้องขังกับทั้งสิ่งที่ต่อเนื่องกัน และให้หมายความรวมถึงตลอดถึงที่อื่นใดที่รัฐมนตรีได้กำหนดและประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าอาณาเขตไว้โดยชัดเจน

ทัณฑสถาน หมายถึง สถานที่ควบคุม กักขังผู้ต้องขังด้วยวัตถุประสงค์ที่จะแยก เพื่อสะดวกในการอบรมแก้ไขตามประเภทคดี อายุ เพศ และกิจกรรม ได้แก่ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ทัณฑสถานวัยหนุ่ม ทัณฑสถานหญิง ทัณฑสถานเปิด และทัณฑสถานโรงพยาบาล

ขนาดของเรือนจำ หมายถึง ขนาดของสถานที่ควบคุมกักขังผู้ต้องขังที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น เพื่อความเหมาะสมในการเลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ เรือนจำขนาดใหญ่ เล็ก

จากเรือนจำกลางที่ขึ้นตรงกับกรมราชทัณฑ์ และเรือนจำขนาดเล็กเลือกจากเรือนจำจังหวัดที่ขึ้นตรงอยู่กับจังหวัด โดยนำจำนวนผู้ต้องขังและนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังมาประกอบการพิจารณา

4. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) หมายถึง เกียรติภูมิที่ทุกคนมีเพราะเกิดมาเป็นมนุษย์ที่ทุกคนต้องเคารพกันและกัน ห้ามดูหมิ่นลบหลู่ทำให้เสื่อมเสีย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (human rights) (วนิดา ไชยชนเศรษฐี, 2553) ที่ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค มีการรับรองคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือตามกฎหมาย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงไม่ใช่เรื่องของความจนความรวยหรือสภาพของสังคม แต่เป็นเรื่องของสิ่งที่อยู่ติดตัวมนุษย์ทุกคน (สมคิด เลิศไพฑูรย์ 2543) ดังนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นสภาพความเป็นคน โดยไม่คำนึงถึงเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สถานภาพกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง คุณค่าที่มนุษย์ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ มีสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้รับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ภายในขอบเขตของกฎหมาย

การพัฒนามนุษย์ตามทฤษฎีการเรียนรู้
ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) ตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler) การเรียนรู้อาศัยความต่อเนื่อง (continuity) โดยฝึกฝนความชำนาญหรือฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อย ๆ และต่อเนื่องกัน จัดช่วงลำดับ (sequence) การเรียนรู้จากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่ยาก เรียงลำดับกิจกรรมและประสบการณ์ก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และการบูรณาการ (Integration) การเรียนรู้โดยการจัดประสบการณ์จะช่วยให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความคิดเห็น และได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหา ควรช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี การเรียนรู้จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์ที่

แวดล้อม ดังนั้น การเรียนรู้ตามกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิด เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้ต้องขังตามแนวคิดของไทเลอร์ จึงประกอบไปด้วยความต่อเนื่องในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการฝึกทักษะและประสบการณ์ การจัดลำดับกิจกรรมและประสบการณ์ตามความเหมาะสม รวมทั้งการบูรณาการความรู้และประสบการณ์เข้าด้วยกัน

แนวคิดการพัฒนาผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ เนื่องจากแนวคิดที่ใช้การลงโทษด้วยการกักขังจำคุกหรือประหารชีวิตผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจะหยุดยั้งหรือลดปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมได้ การลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง จึงจำเป็นต้องนำบุคคลเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสีย ฝึกทักษะอาชีพ โดยจัดทำโปรแกรมที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขัง โดยกรมราชทัณฑ์ให้ความสำคัญในการพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขัง โดยกำหนดกำหนดพันธกิจ (missions) ในแผนทิศทางการพัฒนาผู้ต้องขัง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2546-2550) ไว้ ดังนี้ (1) การควบคุมผู้ต้องขังต้องทำด้วยความเป็นมืออาชีพและการแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ และ (2) การยอมรับว่าการศึกษาคือเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนามนุษย์ที่ดีที่สุด จึงนำการจัดการศึกษามาใช้เป็นหลักในการพัฒนา แก้ไข และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขัง โดยมอบหมายให้ส่วนส่งเสริมการศึกษา กรมราชทัณฑ์ รับผิดชอบในการดำเนินการส่งเสริมการจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขัง

ในการจัดศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์มีความเชื่อมั่นว่า “มนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาให้เป็นคนดีได้ด้วยการศึกษา” จึงได้มอบหมายให้เรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่ง ดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยนำกระบวนการในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเข้ามาช่วยเพื่อจะได้ทราบข้อมูลพื้นฐานของผู้ต้องขังแต่ละคน และจัดกลุ่มผู้เรียนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงตรงตามความต้องการ แต่เนื่องจากเรือนจำและทัณฑสถานมีข้อจำกัดในเรื่องอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ขาดทักษะด้านการสอน จึงได้ประสานงานขอความร่วมมือหน่วยงานเครือข่ายภายนอกเข้ามาร่วมในการจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขัง โดยมีการจัดการศึกษาวิชาสามัญ

การจัดการศึกษาวิชาชีพ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการเรียนการสอนของ มสธ. เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาของผู้ต้องขังให้สูงขึ้นถึงระดับปริญญาตรี กรมราชทัณฑ์จึงได้ประสานความร่วมมือ มสธ. ในการเปิดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยแบ่งออกเป็น 2 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรปริญญาตรี และหลักสูตรโครงการการศึกษาต่อเนื่องหรือสัมฤทธิ์บัตร โดยศึกษาในระบบทางไกลจากสื่อการเรียนการสอนหรือชุดวิชาที่ มสธ. จัดส่งให้ นอกจากนี้ทางเรือนจำและทัณฑสถานได้จัดให้มีมุมมสธ. ไว้ภายในห้องสมุดสำหรับเป็นสถานที่ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมสำหรับผู้ต้องขังนักศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกคน

กรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

1) ตัวแปรต้น ประกอบด้วย **(1) ปัจจัยส่วนบุคคล** ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพก่อนต้องโทษ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนต้องโทษ สถานภาพสมรสก่อนต้องโทษ และจำนวนบุตรก่อนต้องโทษ **(2) ปัจจัยเกี่ยวกับการต้องโทษ** ได้แก่ ฐานโทษที่กระทำความผิด สถานภาพในการต้องโทษ และระยะเวลาในการต้องโทษ **(3) ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาและความคาดหวัง** ได้แก่ สาขาวิชาที่เรียน ระยะเวลาของหลักสูตรที่ศึกษา ค่าใช้จ่ายในระหว่างเรียนของนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง วิธีการลงทะเบียนเรียน เหตุผล/สิ่งจูงใจในการสมัครเข้าเรียน ความคาดหวังที่ได้จากการเรียนระหว่างต้องโทษ และ ความคาดหวังที่ได้จากการเรียนหลังจากพ้นโทษ และ **(4) สภาพการจัดการเรียนการสอน** ได้แก่ นโยบายการจัดการเรียนการสอน ความร่วมมือและการประสานงาน การจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน (การบริหารการศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล)

2) ตัวแปรตาม คือ ความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาทางไกลของ มสธ. ได้แก่ การบริการการศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

5. วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ มสธ. เปิดสอน และลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา 2552 จำนวน 5,512 คน การวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยใช้มาตรวัดแบบลิเกิร์ต และข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิดใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและหาความถี่ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจาก (1) นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังจากสาขาวิชาต่าง ๆ ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง รวม 25 คน เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (2) ผู้ให้บริการทางการศึกษา เก็บข้อมูลจากผู้บริหารของ มสธ. และกรมราชทัณฑ์ รวม 5 คน และผู้ปฏิบัติงานจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน จำนวน 18 คน เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ และ (3) เพื่อนของผู้ต้องขัง จำนวน 10 คน เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้เป็นประเด็นสำหรับการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์เนื้อหาโดยแยกแยะประเด็นและจัดกลุ่มเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

6. สรุปผลการวิจัย

6.1. สภาพการจัดการเรียนการสอนทางไกลที่ มสธ. จัดให้แก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง มสธ. มีนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกกลุ่ม ตามวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ต้องขัง สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งได้รับความร่วมมือในการจัดการศึกษาด้วยดีมาอย่างต่อเนื่อง มสธ. ได้จัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับนักศึกษาทั่วไป

6.2. ความคิดเห็นของนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังต่อการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ. โดยรวม นักศึกษามีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการบริการการศึกษา การบริหารหลักสูตร และการวัดและประเมินผล และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอน

6.3. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด ของการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. การจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่จัดให้แก่ผู้ต้องขัง พบว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดในแต่ละด้าน ดังนี้

6.3.1 จุดแข็งและจุดอ่อน (1) ด้านการบริการ การศึกษา จุดแข็ง คือ มีการจัดบริการการศึกษาที่มีมาตรฐานเดียวกับนักศึกษาทั่วไป มีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักที่และจัดให้มีสื่อเสริมอย่างเหมาะสม และอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้ต้องขังทั่วประเทศ จุดอ่อน คือ การส่งเอกสารการสอนและผลสอบล่าช้า มีข้อจำกัดในการลงทะเบียน การบริการการศึกษาและการจัดสอนเสริม (2) ด้านการบริหารหลักสูตร จุดแข็ง คือ มีการบริหารหลักสูตรอย่างมีมาตรฐาน และมีเอกสารการสอนที่มีคุณภาพ จุดอ่อน คือ เนื้อหาชุดวิชาไม่ทันสมัย บางชุดวิชามีเนื้อหามากเกินไป และแบบฝึกปฏิบัติไม่สอดคล้องกับเนื้อหาของชุดวิชา (3) ด้านการจัดการเรียนการสอน จุดแข็ง คือ เอกสารการสอนมีเนื้อหาครบถ้วน สมบูรณ์เป็นสื่อหลักที่ใช้เช่นเดียวกับที่จัดให้กับนักศึกษาโดยทั่วไป จุดอ่อน คือ ข้อจำกัดในการรับข้อมูลข่าวสาร การจัดหาจารย์เข้าไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดอุปกรณ์ที่ใช้กับสื่อ เป็นต้น (4) ด้านสื่อการเรียนการสอน จุดแข็ง คือ มีสื่อสิ่งพิมพ์หรือเอกสารการสอนเป็นสื่อหลัก และจัดสื่อเสริมให้ใช้และเข้าถึงได้เช่นเดียวกับที่จัดให้นักศึกษาอื่น ๆ จุดอ่อน คือ มีข้อจำกัดในการเข้าถึงสื่อบางชนิด โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ยังมีข้อจำกัด (5) ด้านการวัดและประเมินผล จุดแข็ง คือ การอำนวยความสะดวกในการจัดสถานที่สอบในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ และการวัดและประเมินผลการศึกษาที่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา จุดอ่อน คือ บางชุดวิชาไม่มีคะแนนเก็บ ข้อสอบยาก และขาดการแนะแนวการเตรียมสอบ และ (6) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จุดแข็ง คือ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ได้รับการยอมรับจากเพื่อนและครอบครัว รวมทั้งสามารถนำวุฒิการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้

6.3.2 โอกาสและข้อจำกัด เมื่อพิจารณาจากปัจจัยภายนอก ปรากฏว่า (1) โอกาส ความร่วมมือจากกรมราชทัณฑ์และภาพลักษณ์การเปิดโอกาสทางการศึกษาให้ผู้ต้องขังทำให้ มสธ. ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม (2)

ข้อจำกัด พบว่า ปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาอื่นให้ความสนใจในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้ต้องขัง ซึ่ง มสธ. ยังขาดการจัดการที่เอื้อต่อการแข่งขัน เช่น การจัดการทรัพยากรการศึกษาให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงได้มากขึ้น

6.4. ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลของ มสธ. ที่เหมาะสม (1) ในเชิงนโยบาย มสธ. ควรมีนโยบายที่ชัดเจนในยกระดับการจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขังอย่างทั่วถึงทุกกลุ่ม โดยดูภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของตนเอง ควรมีนโยบายและแผนความร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาจุดแข็งและลดจุดอ่อน และสร้างโอกาสในการแข่งขันให้มากขึ้น และควรจัดบริการสังคมและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นรูปธรรม (2) ในเชิงปฏิบัติการ ควรประชาสัมพันธ์การรับนักศึกษาผ่านช่องทางของกรมราชทัณฑ์ ปรับปรุงการบริการการศึกษาในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ควรจัดบริการสื่อออฟไลน์แทนสื่อออนไลน์ที่ทางเรือนจำและทัณฑสถานยังมีข้อจำกัดในการให้บริการ ควรจัดสื่อการศึกษาและสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้ใช้อย่างเหมาะสม และ (3) ในด้านการวิจัย การวิจัยที่ควรทำต่อไป คือ การศึกษาติดตาม (follow - up study) บัณฑิตที่เป็นผู้ต้องขัง ที่สำเร็จการศึกษาจาก มสธ. แล้ว เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทางไกลที่มหาวิทยาลัยจัดให้แก่ผู้ต้องขัง การวิจัยความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอนบัณฑิตศึกษาและระดับที่สูงขึ้น และ การวิจัยเพื่อพัฒนาสื่อเสริม ให้เหมาะสมสำหรับนักศึกษาที่ด้อยโอกาส โดยใช้แนวทางที่จัดให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังเป็นพื้นฐาน

7. อภิปรายผล

7.1 สภาพการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่จัดให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง

7.1.1 แนวนโยบายในการจัดการเรียนการสอนทางไกล นโยบายนี้เป็นข้อตกลงร่วมกันของทั้ง 2 องค์การ โดย มสธ. ยึดปรัชญาหลัก คือ “การจัดการศึกษาตลอดชีวิต” ที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ในมาตรา 8 ที่บัญญัติว่า “การจัดการศึกษาให้ยึด

หลัก ดังนี้ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ... และ (3) ...” ในขณะที่กรมราชทัณฑ์ มุ่งเน้นการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้กลับไปประพฤติปฏิบัติดีทั้งขณะที่ต้องโทษและภายหลังจากที่พ้นโทษไปแล้ว โดยมุ่งเน้นที่ศักดิ์ศรีและเสริมสร้างคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วยหลักการที่สำคัญ คือ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (human dignity) ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” ด้วยความสำคัญดังกล่าวนี้ กรมราชทัณฑ์จึงสนับสนุนให้ผู้ต้องขังมีโอกาสรับการศึกษาในระบบทางไกลของ มสธ. ที่เปิดโอกาสให้กับผู้ต้องขัง (ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการศึกษา สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ สัมภาษณ์วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2554) นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ยังมีแนวคิดในการจัด “เรือนจำการศึกษา” โดยจะย้ายผู้ต้องขังที่เป็นนักศึกษาไปอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานที่มีความสะดวกและเหมาะสมกับการจัดการศึกษาขึ้นเป็นการเฉพาะอีกด้วย

7.1.2 การพัฒนาความร่วมมือและการประสานงาน มสธ. และกรมราชทัณฑ์ ได้ดำเนินการประสานงาน โดยพัฒนาความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นความร่วมมืออยู่ในระดับดีมาก มีความต่อเนื่อง และมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น โดยภาพรวม การพัฒนาความร่วมมือและการประสานงานดังกล่าว มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน และมีแนวนโยบายที่สอดคล้องกัน กรมราชทัณฑ์ได้มอบหมายให้ส่วนส่งเสริมการศึกษาเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดทำแผนงานหรือโครงการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจดังกล่าว ตลอดจนจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ (แผนทิศทางกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2546-2550) ดังนั้น การพัฒนาผู้ต้องขังตามแนวคิดของกรมราชทัณฑ์จึงอาศัยความเป็นมืออาชีพอในการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นบุคคลที่มีคุณประโยชน์ มีคุณค่าต่อสังคม โดยใช้การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

7.1.3 การพัฒนาการจัดการศึกษา มสธ. จัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกล โดยนักศึกษาสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้ ซึ่ง

นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังก็ได้รับบริการเช่นเดียวกันกับนักศึกษาปกติที่อยู่ภายนอกเรือนจำ โดยคำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน การพัฒนาการจัดการศึกษาของ มสธ. มีแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

(1) การรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังและคุณสมบัติของนักศึกษา มสธ. ใช้เกณฑ์การรับนักศึกษาเช่นเดียวกันกับที่รับนักศึกษาปกติทั่วไปที่อยู่ภายนอกเรือนจำ ผู้สำเร็จการศึกษาก็จะมีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมหรือเป็นมาตรฐานเดียวกันกับนักศึกษาอื่น ๆ ทุกประการ ซึ่งเป็นจุดแข็งของ มสธ. แม้จะยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น การฝึกปฏิบัติ ในส่วนนี้ กรมราชทัณฑ์ก็มีนโยบายให้ผู้ต้องขังที่มีความประสงค์จะสมัครเข้ารับการศึกษากับ มสธ. ทุกคนที่มีคุณสมบัติครบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด มีสิทธิ์ขออนุญาตสมัครเข้าศึกษาต่อที่ มสธ. ได้ โดยไม่จำกัดเพศ โทษ ชาติ อายุ ชั้น รวมถึงผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีด้วย (สำเนาหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ 0704/2199 ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2547 เรื่อง แนวทางปฏิบัติการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา [มสธ.] ของผู้ต้องขัง)

(2) การบริการการศึกษา มสธ. จัดบริการการศึกษาแก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังเช่นเดียวกันกับนักศึกษาปกติทั่วไปที่อยู่ภายนอกเรือนจำ แต่อาจมีข้อจำกัดบางประการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำและทัณฑสถานในแต่ละแห่ง การบริการที่ยังมีปัญหาคืออยู่ในระดับสูงหรือมาก คือ การจัดส่งผลการสอบ และเอกสารการสอนที่ล่าช้า ซึ่ง มสธ. จำเป็นจะต้องหาแนวทางแก้ไขให้มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่นักศึกษาได้รับเอกสารการสอนล่าช้า นั้น ทางกรมราชทัณฑ์ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการให้นักศึกษายืมใช้เอกสารการสอนที่มีศิษย์เก่าบริจาคไว้ที่ห้องสมุดและมุม มสธ. แต่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังส่วนใหญ่ก็ยังคงต้องการให้ มสธ. ส่งเอกสารการสอนให้ถึงเร็วมากขึ้น เพราะต้องการจดบันทึกหรือขีด เขียน เน้นข้อความต่าง ๆ ที่เป็นของส่วนตัวมากกว่า

(3) การบริหารหลักสูตร มสธ. ได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน และดำเนินการตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ (TQF) ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ซึ่งมีความเหมาะสมแล้ว นับว่าเป็นจุดแข็งของ มสธ. ที่ทั้งนักศึกษาปกติที่อยู่ภายนอกเรือนจำ และนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่างก็ต้องศึกษาในลักษณะหรือ

โครงสร้างของหลักสูตรเดียวกัน โดยมีให้เลือกศึกษาได้หลากหลายสาขาวิชา ตามความสามารถ และความสนใจของแต่ละคน แต่ข้อจำกัดของนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังคือ ต้องศึกษาจากเอกสารการเรียนการสอนประจำชุดวิชาเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียว ขาดโอกาสการศึกษาหรือค้นคว้าเพิ่มเติม หรือขาดข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน ประกอบกับในบางชุดวิชามีเนื้อหาสาระเก่าไม่ทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุดวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย อย่างไรก็ดี ในส่วนจุดแข็งของหลักสูตร คือ การกำหนดระยะเวลาในการศึกษาไว้ 3 เท้าของหลักสูตร หรือ 12 ปี ของหลักสูตรปกติ 4 ปี ช่วยให้นักศึกษาเลือกเรียนได้ตามความพร้อมหรือความสะดวกของแต่ละคน และช่วยลดข้อจำกัดในเรื่องค่าใช้จ่ายสำหรับการลงทะเบียนเรียน

(4) การจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ. มีความเหมาะสมดีแล้วและเป็นมาตรฐานเดียวกันกับนักศึกษาปกติที่อยู่นอกเรือนจำ การใช้เอกสารการเรียนการสอนประจำชุดวิชาเป็นสื่อหลักช่วยให้นักศึกษาสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง แต่นักศึกษามีปัญหาการใช้สื่อเสริมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ การฟังรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ การใช้เครื่องเล่นซีดี วีซีดี และดีวีดี เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะมีนโยบายที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังที่เรียนกับ มสธ. สามารถใช้สื่อเสริมอื่นที่มหาวิทยาลัยกำหนดได้ก็ตาม เคยมีปัญหาคัดลอกสื่อที่ผู้ต้องขังกลับมาไปใช้ในทางที่ผิดกับกฎระเบียบของเรือนจำและทัณฑสถาน เรือนจำบางแห่งจึงไม่อนุญาตให้ใช้ต่อไป ซึ่งก็เป็นผลเสียกับตัวนักศึกษาเอง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่ มสธ. ไม่สามารถจัดสอนเสริมในเรือนจำและทัณฑสถานได้ เนื่องจากจำนวนนักศึกษาไม่เป็นไปตามเกณฑ์ในการจัดสอนเสริมที่ มสธ. กำหนด

(5) สื่อการเรียนการสอน สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลของ มสธ. มีความเหมาะสมดีแล้ว แต่มีปัญหานักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังส่วนใหญ่ได้รับเอกสารการเรียนการสอนประจำชุดวิชาที่ค่อนข้างช้าและซ้ำมาก และใช้ส่วนสื่อประเภทอื่น ๆ ไม่สะดวก เช่น เวลาของรายการวิทยุกระจายเสียง และรายการวิทยุโทรทัศน์ ที่ มสธ. ออกอากาศจะไม่ตรงกับช่วงเวลาของนักศึกษาสามารถใช้ได้ และมีปัญหาในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ เพราะเรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งจะมีข้อจำกัดและไม่

สะดวกในการให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังใช้ ซึ่งการขอใช้สื่อเสริมต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา เพื่อป้องกันการกระทำผิดกฎระเบียบของเรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งเรือนจำและทัณฑสถานไม่มีเจ้าหน้าที่มากพอที่จะควบคุมดูแลหรืออำนวยความสะดวกได้อย่างใกล้ชิด

(6) การวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลการเรียนของนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในระบบการสอนทางไกลของ มสธ. มีความเหมาะสมและเป็นมาตรฐานเดียวกันกับนักศึกษาปกติที่อยู่ภายนอกเรือนจำ แต่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำเห็นว่าในการวัดและประเมินผลทุกชุดวิชาในแต่ละหลักสูตร ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษากิจการที่มีคะแนนเก็บระหว่างภาค ทั้งนี้ เพื่อเป็นการฝึกให้นักศึกษารู้จักคิด วิเคราะห์ หรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

7.2 ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ.

7.2.1 ด้านบริการการศึกษา โดยภาพรวมและรายข้อ นักศึกษามีความเห็นว่าบริการการศึกษามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การจัดสอบ การลงทะเบียนเรียน การประชาสัมพันธ์และการจัดส่งข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องของ มสธ. การเทียบโอนชุดวิชา การประสานงานกับเรือนจำและทัณฑสถาน การประสานงานกับมหาวิทยาลัย การประสานงานกับกรมราชทัณฑ์ และการจัดส่งเอกสารการเรียน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ มสธ. เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล โดยนักศึกษาสามารถศึกษาจากสื่อประสมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้ ทั้งสื่อหลักและสื่อเสริม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนเป็นงานที่สำคัญในด้านการบริการการศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ. ที่มีประสบการณ์มากกว่า 30 ปี จึงย่อมมีประสบการณ์ในการจัดบริการการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสอนในระบบทางไกลได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ผู้ต้องขังมีความคิดเห็นว่าการบริการด้านการศึกษาของ มสธ. มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ส่วนในการจัดเจ้าหน้าที่แนะแนวการศึกษา การจัดฝึกปฏิบัติเสริมทักษะ การจัดกิจกรรมสอนเสริม และการจัดอาจารย์ที่ปรึกษาประจำชมรมนักศึกษา นักศึกษาเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย

7.2.2 ด้านการบริหารหลักสูตร เมื่อพิจารณาโดยรวมและรายชื่อ นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ระยะเวลาที่ศึกษาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร จำนวนชุดวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร จำนวนชุดวิชาที่กำหนดให้ลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคการศึกษา ความยากง่ายของเนื้อหาสาระในแต่ละชุดวิชา และการเรียงลำดับของเนื้อหาสาระในแต่ละชุดวิชาที่เป็นเช่นนี้เพราะในการบริหารจัดการหลักสูตรของ มสธ. จะมีคณะกรรมการคณะหนึ่งที่เรียกว่า “คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำสาขาวิชา” ซึ่งจะเป็นการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ เป็นกรรมการที่ปรึกษา โดยมีหน้าที่ในการพิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรการสอนและวัดผล ตลอดจนทำหน้าที่ในการบริหารหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการประจำสาขาวิชา และคณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชา ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การบริหารหลักสูตรของ มสธ. จะมีคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องหลายคณะ ซึ่งเป็นการควบคุมทั้งในด้านคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งยังมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพภายในตามตัวบ่งชี้ที่กำหนดและกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (TQF) ที่ควบคุมและกำกับการจัดการศึกษาในระบบการสอนทางไกลของ มสธ. อีกชั้นหนึ่ง รวมทั้ง มสธ. ยังได้ให้ความสำคัญกับจำนวนชุดวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ความเหมาะสมของจำนวนชุดวิชาที่กำหนดให้ลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคการศึกษา ตลอดจนความยากง่าย ความทันสมัย และการเรียงลำดับของเนื้อหาสาระในแต่ละชุดวิชา ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้นักศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ. ด้านการบริหารหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

7.2.3 ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยรวมและพิจารณารายข้อพบว่า นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การอบรมเข้มชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพ การฝึกปฏิบัติเสริมทักษะ การจัดอาจารย์สอนเสริม การศึกษาด้วยตนเองจากรายการวิทยุกระจายเสียง การศึกษาด้วยตนเองจากซีดี และวีซีดี การศึกษาด้วยตนเองจากรายการวิทยุโทรทัศน์ การศึกษาด้วยตนเองจากสื่อทางไกลผ่านดาวเทียม และการศึกษาด้วยตนเองผ่านสื่อ

อินเทอร์เน็ต ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ นักศึกษาจะต้องศึกษาด้วยตนเองจากเอกสารการสอนประจำชุดวิชาเป็นสื่อหลักและยังจะต้องศึกษาจากสื่อเสริมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้อีกด้วย เช่น การศึกษาจากรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ ซีดี วีซีดี และดีวีดี การสอนเสริมผ่านดาวเทียม (e-tutorial) และการสอนเสริมผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งนักศึกษาเป็นผู้ต้องขังในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ย่อมจะมีโอกาสในการศึกษาจากสื่อเสริมเหล่านี้ค่อนข้างจำกัด หรือเข้าถึงได้น้อย ดังนั้น นักศึกษาจึงเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนของ มสธ. ที่ดำเนินการอยู่มีความเหมาะสมในระดับน้อย แต่นักศึกษาก็มีความพึงพอใจในการศึกษาด้วยตนเองจากเอกสารการสอนประจำชุดวิชาในระดับมาก

7.2.4 ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยรวมและเมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังมีความเห็นว่าด้านสื่อการเรียนการสอนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ซีดีประกอบชุดวิชา วีซีดีสอนเสริม รายการวิทยุกระจายเสียง การศึกษาจากรายการ ON DEMAND ทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การศึกษาจากสื่อคอมพิวเตอร์ (e-learning) และรายการวิทยุโทรทัศน์ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะเรือนจำและทัณฑสถานแต่ละแห่ง อาจมีข้อจำกัดหรือกฎระเบียบห้ามมีและใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องเล่นวีซีดี และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น อีกทั้งเรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งอาจเห็นความสำคัญและความจำเป็นจึงอนุญาตให้มีและใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวได้ แต่นักศึกษาที่บางคนกลับนำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมโดยนำไปทำผิดกฎระเบียบของเรือนจำ ต่อมาจึงไม่อนุญาตให้มีไว้ในเรือนจำและทัณฑสถานต่อไป ซึ่งก็เป็นผลเสียต่อนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังเอง จึงเป็นผลให้นักศึกษาที่ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสื่อเสริมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย แต่เห็นว่าสื่อเอกสารการสอนประจำชุดวิชา แบบฝึกปฏิบัติ และหนังสืออ่านประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

7.2.5 ด้านการวัดและประเมินผล โดยรวมและพิจารณารายข้อ นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับ ได้แก่ ความเหมาะสมของระบบการประเมินผล 3 ระดับ คือ H, S และ U ความยากง่ายของข้อสอบอัตนัย และข้อสอบปรนัย ที่มีการกระจายข้อสอบในแต่ละชุดวิชาครอบคลุมในทุกหน่วยการสอน และ

ในบางชุดวิชามีคะแนนเก็บระหว่างภาค ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะ มสธ. ได้กำหนดลำดับขั้นการแสดงความสามารถในการเรียนรู้ของนักศึกษาในแต่ละชุดวิชาไว้ 3 ระดับ คือ H (Honor) ซึ่งนักศึกษาจะต้องได้คะแนนสอบร้อยละ 76 ขึ้นไป ในขณะที่ระดับ S (Satisfactory) จะมีช่วงคะแนนระหว่าง 60 – 75 คะแนน และ U (Unsatisfactory) ได้คะแนนผลการสอบที่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ซึ่งเป็นการวัดและประเมินที่เป็นมาตรฐาน โดยการอิงเกณฑ์ที่กำหนดไว้นอกจากในการออกข้อสอบของแต่ละชุดวิชา มหาวิทยาลัยจะพิจารณาถึงความยากง่ายของข้อสอบประกอบกับให้มีการกระจายข้อสอบในแต่ละชุดวิชาให้ครอบคลุมในหน่วยการสอน

7.3 จุดแข็งและจุดอ่อนของการจัดการเรียนของ มสธ. ที่จัดให้แก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง

7.3.1 การบริการการศึกษา

(1) จุดแข็ง ที่พบว่า (1) มสธ. มีการจัดบริการการศึกษาสำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังหลายด้านโดยมีมาตรฐานเดียวกันกับนักศึกษาอื่น ได้สร้างความประทับใจให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังที่ฝึกฝนเรียนรู้ รักการเรียนให้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามคุณภาพที่กำหนดเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้สนใจเรียนได้เลือกเรียน (2) มสธ. ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักและเสริมด้วยการแนะนำวิธีการศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ (3) มสธ. อำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังไม่ว่าจะอยู่ในเรือนจำใด และ (4) มสธ. ได้รับการสนับสนุนการจัดการศึกษาจากกรมราชทัณฑ์ที่เอื้อต่อการให้บริการการศึกษาโดยปฏิบัติตามกฎระเบียบของกรมราชทัณฑ์ และเน้นการให้บริการในมาตรฐานเดียวกันกับนักศึกษาโดยทั่วไปของ มสธ.

ที่เป็นเช่นนี้เพราะในการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่จัดให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานนั้นล้วนเป็นวิสัยทัศน์ และนโยบายในการประสานความร่วมมือจากทั้ง 2 องค์กรหลัก คือ ทั้งจาก มสธ. ที่ยึดหลักปรัชญาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและมุ่งเน้นการจัดการศึกษาทางไกลสำหรับประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง ในขณะที่กรมราชทัณฑ์มุ่งเน้นการส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยมุ่งที่การเปิดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังให้กลับไปประพฤติปฏิบัติดี และเมื่อพ้นโทษไปแล้วไม่หวนกลับไป

กระทำผิดซ้ำขึ้นอีก ซึ่งจะเห็นได้จากการที่กรมราชทัณฑ์ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ต้องขัง ในเรือนจำและทัณฑสถานมากกว่า 139 แห่ง ทั่วประเทศ ได้มีโอกาสเรียนกับ มสธ. และมีนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังมากกว่า 5,500 คน และด้วย มสธ. เป็นมหาวิทยาลัยเปิด ที่จัดการศึกษาในระบบการเรียนการสอนทางไกล นักศึกษาจึงศึกษาได้ด้วยตนเองจากสื่อหลักและสื่อเสริม ทั้งนี้เพราะเอกสารการสอนประจำชุดวิชาของ มสธ. มีลักษณะเป็นบทเรียนโปรแกรม ซึ่งจะประกอบไปด้วยคำอธิบายลักษณะและเนื้อหาของชุดวิชา วัตถุประสงค์ของชุดวิชา วิธีการศึกษา แนวคิดการทำการกิจกรรมท้ายบท การประเมินผลตนเองทั้งก่อนเรียนและหลังเรียนและการสอบ เป็นต้น ซึ่งเอกสารการสอนในแต่ละชุดวิชานักศึกษาสามารถศึกษาซ้ำหลายครั้งจนเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ด้วยความสำคัญดังกล่าวนี้เอกสารการสอนประจำชุดวิชาจึงถือได้ว่าเป็นจุดแข็ง ที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัย

(2) จุดอ่อน ที่พบว่า (1) นักศึกษาได้รับเอกสารการสอนและผลสอบล่าช้า ทำให้ต้องลงทะเบียนเรียนล่าช้าไปด้วย (2) มีข้อจำกัดในการลงทะเบียนเรียนการฝากให้เจ้าหน้าที่เรือนจำดำเนินการมีขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยาก (3) การจัดบริการการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังยังทำได้ไม่เต็มที่ และ (4) มีข้อจำกัดในการจัดการสอนเสริม

สำหรับจุดอ่อนในการจัดบริการการศึกษาให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการได้รับเอกสารการสอนประจำชุดวิชา และการได้รับผลการสอบชำระกรมราชทัณฑ์ได้ช่วยแก้ปัญหาในเบื้องต้นให้ด้วยการขอรับบริจาคเอกสารการสอนประจำชุดวิชาจากนักศึกษาที่จบการศึกษาไปแล้ว แต่การแก้ปัญหาทำได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ มสธ. ควรสำรวจจำนวนชุดวิชาที่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังประสงค์จะลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาต่อไป พร้อมรับลงทะเบียนแทนสำนักทะเบียนและวัดผล และแจ้งสำนักบริการการศึกษาทราบเพื่อการจัดส่งเอกสารการสอนประจำชุดวิชานั้น ๆ ไปเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์ฯ ก่อนนำไปให้กับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่อไป นอกจากนี้ มสธ. ยังจำเป็นต้องมอบหมายให้ศูนย์วิทยพัฒนาแต่ละแห่งเข้าไปชี้แจงทำความเข้าใจ และแนะนำวิธีการเรียนพร้อมทั้งแจ้งข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่จำเป็นกับการเรียนการสอนในระบบทางไกลกับ มสธ. ให้นักศึกษาที่เป็น

ผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถานทราบอย่างน้อยภาคการศึกษาละ 1 ครั้ง

7.3.2 การบริหารหลักสูตร

(1) จุดแข็ง ที่พบว่า (1) การบริหารหลักสูตรมีมาตรฐานตามแนวทางการจัดการศึกษาทางไกล ที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด และ (2) มีเอกสารการสอนที่เป็นสื่อหลักที่มีคุณภาพ และจัดสื่อเสริมอื่น ๆ ให้ด้วย ทำให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

ที่เป็นเช่นนี้เพราะในการบริหารจัดการหลักสูตรที่ มสธ. จัดให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างและเป็นลักษณะเดียวกันกับนักศึกษาปกติที่อยู่ภายนอกเรือนจำโดยทั่วไป ดังนั้นจึงมีคุณภาพ มาตรฐาน ศักดิ์ และสิทธิ์เท่าเทียมกันทุกประการ นอกจากนี้ ในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรของ มสธ. จะมีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกำกับดูแล มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (TQF) ของ สกอ. ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแล และควบคุมมาตรฐานกลางอีกชั้นหนึ่ง และหลักสูตรการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ. ยังถูกกำกับดูแลจากคณะกรรมการหรือสภาวิชาชีพอีกด้วย เช่น สำนักกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา สภาการพยาบาล สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เป็นต้น จากที่กล่าวมาจึงทำให้การบริหารหลักสูตรของเป็นจุดแข็งที่สำคัญยิ่งของ มสธ.

นอกจากนี้ เอกสารการสอนประจำชุดวิชา ยังเป็นจุดแข็งอีกประการหนึ่งของ มสธ. เนื่องจากได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพและเป็นมาตรฐาน มีผู้เขียนที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ มีทักษะ ประสบการณ์ มีความสามารถเชี่ยวชาญในแต่ละด้านอย่างลุ่มลึก เป็นคณะกรรมการการผลิตและบริหารชุดวิชา มีขั้นตอนการตรวจสอบการเขียนตั้งแต่เริ่มจนจบ ทั้งนี้ลักษณะที่สำคัญซึ่งเป็นจุดแข็งอีกประการหนึ่ง คือ มีลักษณะเป็นบทเรียนโปรแกรม ที่นักศึกษาสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง มีการทดสอบทั้งก่อนและหลังเรียน มีกิจกรรมท้ายบท และสามารถศึกษาได้ซ้ำแล้วซ้ำอีก ซึ่งสื่อเสริมอื่น ๆ ที่ มสธ. ผลิตก็ดำเนินการโดยคณะกรรมการเช่นเดียวกัน

(2) จุดอ่อน ที่พบว่า (1) เนื้อหาชุดวิชาไม่ทันสมัย และ (2) บางชุดวิชามีเนื้อหาสาระมากเกินไป มีการเขียนซ้ำและววน และการเฉลยแบบฝึกปฏิบัติผิดพลาด และไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของชุดวิชา

สำหรับจุดอ่อนของการบริหารหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ดังกล่าวอาจเป็นเพราะในบางชุดวิชามหาวิทยาลัยจะดำเนินการจัดพิมพ์เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อมีเนื้อหาสาระเปลี่ยนแปลงเป็นเพียงบางส่วนที่เล็กน้อย ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงยังคงใช้เอกสารการสอนประจำชุดวิชาของเดิม แต่ทั้งนี้มหาวิทยาลัย หรือคณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาที่ควรจัดพิมพ์ไปแทรกเพื่อให้เนื้อหาสาระของชุดวิชามีความสมบูรณ์ทันสมัยต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ โดยเฉพาะชุดวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย เป็นต้น

7.3.3 การจัดการเรียนการสอน

(1) จุดแข็ง ที่พบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อเอกสารการสอนเป็นสื่อหลักซึ่งนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้เท่าเทียมกับนักศึกษาอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกเรือนจำหรือทัณฑสถาน เอกสารการสอนเป็นเอกสารทางวิชาการที่มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้นักศึกษาสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง และสามารถย้อนกลับไปทบทวน หรือศึกษาทำความเข้าใจใหม่ได้ง่าย

ที่เป็นเช่นนี้เพราะเอกสารการสอนประจำชุดวิชาซึ่งเป็นสื่อหลักที่มหาวิทยาลัยผลิตขึ้นนั้น นักศึกษาที่สมัครเข้าเรียนในระบบทางไกลกับ มสธ. ที่มีพื้นฐานการศึกษาเดิมที่แต่ละสาขาวิชากำหนดไว้ก็จะสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะในตัวเอกสารการสอนแต่ละชุดวิชาจะมีคำอธิบายถึงขั้นตอน และวิธีการที่นักศึกษาสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มตั้งแต่คำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ของชุดวิชา รายชื่อหน่วยการสอน วิธีการเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง การประเมินผลตนเอง ก่อนและหลังเรียน การศึกษาเอกสารการสอน การทำกิจกรรม รวมทั้งการทำกิจกรรมเสริมการศึกษา เช่น ศึกษาจากวีซีดีเสริมประจำชุดวิชา การฟังรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ และการเข้ารับการสอนเสริม (ถ้ามี) เป็นต้น นอกจากนี้เอกสารการสอนประจำชุดวิชาดังกล่าว นักศึกษายังสามารถใช้อ่านได้หลายครั้งจนเกิดความเข้าใจเป็นอย่างดี

(2) จุดอ่อน ที่พบว่า (1) มีข้อจำกัดในการแจ้งข่าวสาร (2) ข้อจำกัดในการจัดให้อาจารย์เข้าไปสอนเสริมในชุดวิชาต่าง ๆ (3) ขาดอุปกรณ์สำหรับการใช้สื่อ และนักศึกษาไม่สามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากซีดีที่มสธ. จัดส่งไปให้พร้อมกับเอกสารการสอนประจำชุดวิชาได้ (4) มีข้อจำกัดในการใช้สื่อทางวิทยุและโทรทัศน์ไม่สะดวก และ (5) มีข้อจำกัดในการจัดฝึกปฏิบัติ ที่ทำให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังไม่ได้รับความสะดวกในการเดินทางไปกลับ เพราะกรมราชทัณฑ์มีนโยบายให้เดินทางช่วงที่มีการย้ายผู้ต้องขังเพื่อไม่ให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และมีข้อจำกัดในการจัดเจ้าหน้าที่ควบคุม

สำหรับจุดอ่อนในการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลของ มสธ. ที่ดังกล่าว ความล่าช้าและความไม่สะดวกต่าง ๆ ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากมีผู้ไม่ประสงค์ดีส่งหรือผู้กระทำความผิดส่งสิ่งของที่ผิดกฎหมายผ่านช่องทางดังกล่าว เช่น เงิน หรือยาเสพติด ดังนั้น เรือนจำและทัณฑสถานจึงอาจใช้ระยะเวลาในการตรวจสอบนาน ประกอบกับในบางครั้งผู้ต้องขังอาจลงทะเลเบียนล่าช้าจึงส่งผลให้ได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จาก มสธ. ช้าเช่นกัน

ส่วนในเรื่องการจัดอาจารย์เข้าไปสอนเสริมในเรือนจำและทัณฑสถานก็นับว่าเป็นจุดอ่อนที่สำคัญเช่นกัน ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยกับกรมราชทัณฑ์มีข้อตกลงร่วมกันว่าในการจัดสอนเสริมให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานจะต้องมีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจริงในชุดวิชาเดียวกันตั้งแต่ 8 คนขึ้นไป (โดยต้องตรวจสอบการลงทะเบียนเรียนกับสำนักทะเบียนและวัดผล) ซึ่งส่วนใหญ่จะสามารถจัดสอนเสริมได้เฉพาะเรือนจำจังหวัดใหญ่ที่มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนถึงเกณฑ์ที่กำหนด สำหรับวิธีการแก้ไขจุดอ่อนในเรื่องดังกล่าวนี้ ศูนย์วิทยพัฒนา มสธ. ควรจะแนะนำให้เรือนจำและทัณฑสถานในแต่ละพื้นที่ที่รับผิดชอบ พยายามให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำหรือทัณฑสถานแต่ละแห่งรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชมรมนักศึกษา และให้นักศึกษาลงทะเบียนในชุดวิชาเดียวกันให้ได้จำนวนถึงเกณฑ์ ก็จะสามารถเปิดทำการสอนเสริมได้ แต่หากนักศึกษาต่างคนต่างลงทะเบียนเรียนโดยไม่ปรึกษากันก็อาจจะทำให้ไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดและไม่สามารถดำเนินการจัดสอนเสริมได้

สำหรับจุดอ่อนในการใช้สื่อเสริมในการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ. ที่จัดให้กับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังใน

เรือนจำและทัณฑสถานนั้น มสธ. ได้ดำเนินการประสานงานกับส่วนส่งเสริมการศึกษา สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้สื่อเสริมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การใช้เครื่องรับฟังวิทยุกระจายเสียง เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ เครื่องเล่นซีดี วีซีดี และดีวีดี เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการศึกษาได้ดำเนินการประสานไปยังเรือนจำและทัณฑสถานที่มีนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังศึกษาในระบบการสอนทางไกลกับมสธ. แล้ว ทั้งนี้ เรือนจำและทัณฑสถานส่วนใหญ่ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่น เรือนจำกลางบางขวาง เรือนจำกลางนครศรีธรรมราช ยกเว้นในบางแห่งเท่านั้นที่ไม่มีจำนวนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดเท่านั้นส่วนเรื่องการขออนุญาตใช้เครื่องคอมพิวเตอร์นั้นยังเป็นนโยบายข้อจำกัดของกรมราชทัณฑ์อยู่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันความปลอดภัยภายในของเรือนจำและทัณฑสถานนั้น ๆ เป็นสำคัญ

7.3.4 สื่อการเรียนการสอน

(1) จุดแข็งที่พบว่า (1) มีสื่อสิ่งพิมพ์หรือเอกสารการสอนเป็นสื่อหลัก นักศึกษาใช้เป็นตำราในการเรียนและมีแบบฝึกหัดให้ทำ ดังนั้นการจัดให้มีสื่อเสริมอื่น ๆ เพิ่มเติมถือว่าการสร้างความเข้มแข็งให้กับสื่อหลัก และ (2) มสธ. จัดสื่อเสริมไว้ให้นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังได้ใช้และเข้าถึงได้เช่นเดียวกับที่จัดให้นักศึกษาอื่น ๆ

ที่เป็นเช่นนี้เพราะสื่อสิ่งพิมพ์ หรือเอกสารการสอนประจำชุดวิชาจะเป็นสื่อหลักที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนทางไกลของมสธ. เพราะเป็นเอกสารประจำชุดวิชาที่ผลิตขึ้นในรูปคณะกรรมการ ทำให้มีการตรวจสอบทั้งความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ การเรียงลำดับความยากง่าย ความเป็นปัจจุบัน ตลอดจนการนำไปใช้ โดยพิจารณาให้อยู่ในกรอบขอบข่ายของเนื้อหาชุดวิชา วัตถุประสงค์ และแนวคิด กิจกรรม ตลอดจนการประเมินผลตนเองทั้งก่อนและหลังเรียน ทั้งยังกำหนดให้นักศึกษาต้องศึกษาจากสื่อเสริมอื่นเพิ่มเติม เช่น วีซีดี ประกอบชุดวิชา รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ หนังสืออ่านประกอบ การสอนเสริม และการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมความแข็งแกร่งให้กับเอกสารการสอนประจำชุดวิชานั้น ๆ อีกด้วย ซึ่งก็นับว่าเป็นจุดแข็งของสื่อการเรียนการสอนประเภทสื่อหลักในระบบการสอนทางไกลของ มสธ. ให้มีประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นสื่อที่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงได้ง่ายมากกว่าสื่อเสริมประเภทอื่น

(2) จุดอ่อน ที่พบว่า (1) มีข้อจำกัดในการใช้สื่อที่ทันสมัย มสธ. นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังยังไม่สะดวกที่จะเข้าถึง เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องกฎระเบียบในการควบคุมผู้ต้องขัง และ (2) การใช้สื่อเสริมในเรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งมีข้อจำกัด

สำหรับจุดอ่อนการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนทางไกลที่ มสธ. ที่จัดให้กับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังนับว่าเป็นจุดอ่อนที่สำคัญ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสถานที่ที่มีความเปราะบาง อาจจะมีข้อบกพร่องและจุดอ่อนสำหรับการกระทำผิดกฎระเบียบของเรือนจำทั้งในส่วนตัวของผู้ต้องขังเอง และในส่วนของญาติพี่น้องและเพื่อนที่มีมูลเหตุจูงใจในการทำผิดกฎหมาย เช่น การลักลอบติดต่อข่าวสารกับภายนอก การส่งสิ่งของต้องห้าม หรือยาเสพติด หรือโทรศัพท์มือถือเข้าไปในเรือนจำและทัณฑสถาน ที่มักปรากฏอยู่เนื่อง ๆ ด้วยเหตุนี้เรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งที่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจำนวนน้อย ไม่เพียงพอกับการที่ต้องจัดกำลังเพื่อควบคุมนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขัง มสธ. ที่ต้องการศึกษาจากสื่อเสริม เช่น ซีดี วีซีดี และดีวีดี เป็นต้น ส่วนสื่อเสริมประเภทรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งช่วงเวลาที่มสธ. ออกอากาศก็เป็นช่วงเวลาที่ผู้ต้องขังต้องขึ้นตึกนอน ซึ่งก็ไม่สะดวกเช่นกัน ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ มสธ. ควรเปลี่ยนแปลงหรือกำหนดเวลาในการออกอากาศให้เหมาะสมกับช่วงเวลาที่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังสะดวก สามารถศึกษาได้

7.3.5 การวัดและประเมินผล

(1) จุดแข็ง ที่พบว่า (1) การอำนวยความสะดวกในการจัดสถานที่สอบในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ มสธ. ได้รับความร่วมมือในการจัดสอบเพื่อประเมินผลการศึกษา ซึ่งเป็นการเปิดกว้างในการจัดการเรียนการสอนทางไกล และการเปิดโอกาสทางการศึกษา ตลอดจนการเสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขังตามเจตนารมณ์ของ มสธ. และกรมราชทัณฑ์ (2) มสธ. ได้รับความร่วมมือจากกรมราชทัณฑ์ในการโยกย้ายนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังเข้าสอบในสถานที่ที่กรมราชทัณฑ์จัดให้ และ (3) การวัดและประเมินผลการศึกษาของ มสธ. เป็นไปตามมาตรฐาน

การศึกษา และเป็นมาตรฐานเดียวกันกับนักศึกษาปกติภายนอกเรือนจำ

ที่เป็นเช่นนี้เพราะมหาวิทยาลัยตระหนักดีว่าในการจัดการเรียนการสอนทางไกล มสธ. ต้องให้บริการการศึกษาโดยให้เข้าถึงถึงตัวนักศึกษาให้มากที่สุด ในลักษณะ “ส่งถึงบ้าน บริการถึงตัว” ดังนั้น ไม่ว่านักศึกษาจะเป็นประชาชนกลุ่มใด เป็นผู้ต้องขัง ผู้พิการ หรือแม้ผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่ในต่างประเทศ มหาวิทยาลัยก็ได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึง ดังนั้น การอำนวยความสะดวกในการจัดสถานที่สอบให้กับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังให้กระจายไปในเรือนจำและทัณฑสถานที่นักศึกษาต้องโทษอยู่นั้น จึงนับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของมสธ. ที่ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยความร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์ และเรือนจำ/ทัณฑสถานนั้น ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งการวัดและประเมินผลกับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังดังกล่าวมหาวิทยาลัยปฏิบัติเป็นมาตรฐานเช่นเดียวกันกับนักศึกษาปกติที่อยู่ภายนอกเรือนจำ อย่างไรก็ดี สำหรับนักศึกษาปกติทั่วไปที่อยู่ภายนอกเรือนจำ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้พัฒนาระบบการสอบ โดยให้นักศึกษาสามารถเลือกสอบวัดผลตนเองได้ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ (walk-in-exam) ซึ่งระบบนี้ก็อาจพัฒนาและมาใช้สอบกับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานได้ในโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

(2) จุดอ่อน ที่พบว่า (1) บางชุดวิชาไม่มีการให้คะแนนเก็บ มสธ. เน้นการวัดและประเมินผลด้วยการจัดสอบปลายภาคเพียงครั้งเดียว (2) ข้อสอบยากและขาดการแนะแนวการเตรียมสอบ ทำให้นักศึกษาสอบไม่ผ่าน ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายและใช้เวลาในการเรียนมากขึ้น และ (3) การให้เกรดหรือผลการศึกษาแตกต่างจากสถาบันการศึกษาอื่นและไม่กระจายคะแนน

สำหรับจุดอ่อนที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลในการจัดการเรียนการสอนทางไกลของมสธ. ที่จัดให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังต้องการให้แต่ละชุดวิชามีคะแนนเก็บระหว่างภาค ร่วมกับการสอบวัดและประเมินผลปลายภาค เช่นเดียวกันกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ แทนการสอบวัดและประเมินผลปลายภาคเพียงครั้งเดียว เพื่อให้มีโอกาสสอบผ่านมากกว่า

บรรณานุกรม

กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพหุตินิสัย สำนักวิจัยและพัฒนา
พัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์
(2551) **งานราชทัณฑ์เปรียบเทียบ :
มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง / กลุ่ม
งานพัฒนาระบบการพัฒนาพหุตินิสัย
สำนักวิจัยและพัฒนา
พัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ กรม
ราชทัณฑ์**

บรรเจิด สิงคะเนติ (2544) “หลักพื้นฐานของสิทธิ
เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ใน
สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
(พ.ศ. 2540) กรุงเทพมหานคร องค์การคำ
ของคุรุสภา

บุญเสริม หุตะแพทย์ และคณะ (2555) **การจัดการเรียน
การสอนของมสธ.สำหรับผู้ต้องขังใน**

เรือนจำและทัณฑสถาน สถาบันวิจัยและ
พัฒนา มสธ.

วนิดา ไชยชนตรดี (2547) “ข้อความคิดเกี่ยวกับ
มาตรการควบคุมผู้ต้องขังกับศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์” ออนไลน์ สืบค้นข้อมูลจาก
[http://www.pub-](http://www.pub-law.net/publaw/view.asp?PublawIDs=703)

[law.net/publaw/view.asp?PublawIDs=703](http://www.pub-law.net/publaw/view.asp?PublawIDs=703) ลง
เผยแพร่ครั้งแรกใน PublicLaw Net วันที่ 19
เมษายน พ.ศ.2547 เข้าถึงเมื่อ 13 มกราคม
2553

สมคิด เลิศไพฑูรย์ (2543) “หลักความเสมอภาค”
วารสารนิติศาสตร์ 2 มิถุนายน 2543